

ISSN: 1999-5601 (Print) 2663-5836 (online)

Lark Journal

Available online at: <https://lark.uowasit.edu.iq>

*Corresponding author:

Yard. Doç. Dr. Ali Hussein
Hasan İrak, Bağdat
Üniversitesi, Diller Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü

Email:

Ali.h@colang.uobaghdad.edu.iq

Keywords: Aşık Edebiyatı,
Dadaloğlu, Nazım Biçim.

ARTICLE INFO

Article history:

Received 27 Aug 2024

Accepted 23 Dec 2024

Available online 1 Jun 2025

THE POETIC STRUCTURES IN THE LITERATURE OF LOVE IN THE POEMS OF DADALOĞLU

ABSTRACT

Dadaloğlu is considered one of the important lover of Turkish popular literature. Although the date of his birth and death is not known, he was born in the end of the eighteenth century depending on some inferences that we concluded from his poetry. He died in the middle of the nineteenth century. Dadaloğlu, born in Kayseri, is considered one of the loyal and brave poets who were brought up among the Turkish people. He belongs to the ancestry of Boguz people, who were the ancestors of the Turks who migrated to what it is known geographically today as Turkey. He lived in the middle Anadolou and died in Kırşehir Province. His grave is Kaman town that belongs to Kırşehir. Turkish literature witnessed several stages with the passage of time. It becomes stronger due to the literary role of Turkish people. Chanting literature is the type of literature that became one of great popularity specially by the efforts of great poets who were brought up in Anadolou. Undoubtedly, Dadaloğlu is considered one the most important figure in Ashik literature. Chanting literature, which is one of the branches of popular Turkish literature, is divided into several branches depending on the way it is chanted and its usage. From poetical writing, this type of poetry has four types: Koshma, listening, fasagi, and epic. These four titles are divided into types within itself. The paper classifies Dadaloğlu poems, the great chanting poet, depending on their poetical style of writing as they appear in the poems that we got. After studying every title individually, we will study in detail the suitable title of Dadaloğlu's poems under the suitable title.

© 2025 LARK, College of Art, Wasit University

DOI: <https://doi.org/10.31185/lark.3834>.

النظم الشعرية في ادب العشق في اشعار دادال اوغلو

م.د. علي حسين حسن/ قسم اللغة التركية/ كلية اللغات/ جامعة بغداد/ العراق

الخلاصة:

يعد دادال أوغلو أحد أهم محبي الأدب الشعبي التركي. ورغم أن تاريخ ميلاده ووفاته غير مؤكدين، إلا أنه ولد في نهاية القرن الثامن عشر، بناءً على الاستدلالات التي توصلنا إليها من ما قاله في أشعاره؛ توفي في منتصف القرن التاسع عشر. ويعد دادال أوغلو، الذي ولد في قيصري، من الشعراء المخلصين والشجعان الذين نشأوا على مستوى الشعب التركي. وهو من نسل شعب الأوغوز، أسلاف الأتراك الذين هاجروا إلى الجغرافيا التركية اليوم. وهو ينتمي إلى قبيلة أفشار من قبيلة الأوغوز. عاش في منطقة الأناضول الوسطى وتوفي أخيراً في كيرشهر. ويوجد قبره في منطقة كامان التابعة لمحافظة كيرشهر. لقد مر الأدب التركي بمراحل مختلفة مع مرور الوقت. وازدادت قوة وتحسنت بفضل دور الأدبي للشعب التركي. أدب المنشد هو نوع من الأدب الذي أصبح ذا شعبية كبيرة خاصة بفضل الشعراء العظماء الذين نشأوا في أراضي الأناضول. يعد دادال أوغلو بلا شك أحد أهم الشخصيات في أدب عاشق. ينقسم أدب المنشد، وهو فرع من الأدب الشعبي التركي، إلى فروع مختلفة حسب طريقة قوله واستخدامه. من حيث نظم الشعري، فإن أدب العشق لديه إجمالي 4 أنواع: كوشما، سماعي، فارساغي والملحمة. تنقسم هذه العناوين الرئيسية الأربعة إلى أنواع داخل نفسها.

سنقوم في دراستنا بتصنيف قصائد دادال أوغلو، شاعر الأدب المنشد الكبير، حسب أشكال نظمها الشعرية، بناءً على جميع القصائد التي وصلتنا. وبعد دراسة كل عنوان على حدة، وسن فصل العناوين المناسبة من قصائد دادال أوغلو تحت العنوان المناسب.

الكلمات المفتاحية: دادال اوغلو، ادب العاشق، النظم الشعرية.

1 DADALOĞLU'NUN ŞİİRLERİNDE AŞIK EDEBİYATI NAZIM BİÇİMLERİ

ÖZET:

Dadaloğlu, Türk Halk Edebiyatının en önemli aşıklarındandır. Doğum ve ölüm tarihleri kesin olmamakla birlikte, şiirlerinde anlattıklarından yaptığımız çıkarımlara dayanarak 18. yüzyılın sonunda doğmuş; 19. yüzyılın ortalarında vefat etmiştir. Kayseri ilinde dünyaya gelen Dadaloğlu, Türk halkının yetiştirdiği samimi ve cesur ozanlardandır. Bugünkü Türkiye coğrafyasına göç eden Türklerin atası olan Oğuzların soyundan gelmektedir. Oğuzların Avşar boyuna mensuptur. Orta Anadolu bölgesinde yaşamış, son olarak Kırşehir'de vefat etmiştir. Mezarı, Kırşehir ilinin Kaman ilçesindedir.

Türk Edebiyatı, zaman içerisinde çeşitli evrelerden geçmiştir. Giderek güçlenmiş, Türk Halkının edebi yönü sayesinde kendisini geliştirmiştir. Aşık Edebiyatı ise, özellikle Anadolu topraklarında yetişmiş büyük ozanlar sayesinde oldukça rağbet görmüş bir edebiyat çeşididir. Dadaloğlu ise, Aşık Edebiyatının şüphesiz en önemli şahsiyetlerinden biridir.

Türk Halk Edebiyatının bir kolu olan Aşık Edebiyatı, söyleniş ve kullanılış biçimlerine göre farklı kollara ayrılmıştır. Nazım biçimi yönünden Aşık Edebiyatı, koşma, semai, varsağı ve destan olmak üzere toplam 4 çeşittir. Bu 4 ana başlık, kendi içlerinde de çeşitlere ayrılmaktadır.

Çalışmamızda, Büyük Aşık Edebiyatı Şairi olan Dadaloğlu'nun şiirlerini, elimize ulaşan tüm şiirlerinden hareketle, nazım biçimlerine göre tasnif edeceğiz. Her bir başlığı ayrı ayrı inceledikten sonra, Dadaloğlu'nun şiirlerinden uygun olanları, ilgili başlık altında ele alıp inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler:, Aşık Edebiyatı, Dadaloğlu, Nazım Biçim.

Giriş:

Dadaloğlu, Hayatı, Edebi Kişiliği ve Eserleri Eakkında:

Büyük Türk Ozanı Dadaloğlu, Türklerin en önemli ve en büyük halkı olan Oğuzların Avşar boyuna mensuptur. Babası da tıpkı kendisi gibi aşık olan, Aşık Musa'dır. Dadaloğlu, kendisinin mahlası yani lakabıdır. Gerçek adı ne yazık ki bilinmemektedir. (AHMED, 1980: 147) Doğum tarihi de meçhul olan şairin, 18. yüzyılın sonunda doğmuş olabileceği tahmin edilmektedir. Kendi şiirlerinde geçen hadiselerin tarihi kayıtlardaki yerine göre yapılan bu tespit, en olası tespittir. Vefat tarihi de tıpkı doğum tarihi gibi kesin olarak bilinmemektedir. Fakat Dadaloğlu'nun 1868 yılında ölmüş olduğu noktasında bir görüş söz konusudur. Tabi ki bu tarihler, tam olarak gerçeği yansıtmamaktadır ve birer tahminden ibarettir. Mezarının, Kırşehir ilinin Kaman ilçesinde bulunduğu, kuvvetle muhtemeldir. (TÜRKİYE DİYANET VAKFI İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, 1993: 398)

Avşarlar, göçebe bir hayat tarzını benimsemişlerdir. Çadırlarda yaşayıp hayvanlarını otlatan bu Türk boyu, yerleşik bir hayat tarzına geçmeleri için dönemin "Osmanlı hükümeti tarafından zorlanmışlardır. Göçebe kavimleri yerleşik hayata geçirmeyi hedefleyen bu disipline, iskan politikası denir. İskan politikasına şiddetle karşı çıkan Avşarlardan Dadaloğlu, bu durumu şiirlerinin büyük bir kısmında eleştirmiştir. Bazen sert bir dil ile yaptığı eleştiriler sebebiyle, hükümete karşı ayaklanmak gibi vatani suçlarla anılmıştır. Esasında Dadaloğlu, gelenek ve görenekleri ne bağlı, geçmişine saygılı, alışkanlıklarını terk etmek istemeyen bir ozandır. (KÖPRÜLÜ, 1962: 689)

Dadaloğlu, şiirlerinde asla aşırıya kaçmaz. Anlaşılması zor ve üslubu derin şiirler yazmaz. Halkın anlayacağı dilden, herkesin anlayışına hitap eden samimi ve tesirli şiirler kaleme alır. (SALMAN, 2024: 652) Ne yazık ki, bu muhteşem Halk Ozanının şiirlerinin yalnızca 130'u elimize ulaşmıştır. Bu kadar büyük bir Halk Ozanının yalnızca 130 şiirinin varlığından söz edilemez. Onun şiirleri elbette çok daha fazladır. Fakat tespit edilen sayı, bu kadardır. (IŞIK, 1963: 103)

Türk Aşık Edebiyatının nazım biçimleri olan koşma, semai, destan ve varsağı türlerinin hepsini ustalıkla kullanmıştır. Dadaloğlu'nun şiirleri, içerik açısından 3 başlık halinde incelenebilir. Bunlar sevgi şiirleri, vatan güzelleme ve kavga şiirleridir. Bu

çok yönlü şairin etkilendiği şahıslar, Köroğlu, Karacaoğlu ve Dede Korkut'tur. (OKAY, 1959: 81) Bu üç şahıs, kendisinden daha önce yaşamış ve kendisine ilham kaynağı olmuşlardır. Etkilendiği şahısların çok güçlü olması, kendisini de çok güçlü ve muhteşem bir edip haline getirmiştir.

Dadaloğlu, kendisi gibi çok meşhur ozanlarla aynı çağda yaşamıştır. Örneğin Aşık Seyrani, Erzurumlu Emrah, ve Bayburtlu Zihnî gibi dönemin meşhur aşıkları ve ozanlarıyla aynı çağda yaşamış olması, Dadaloğlu'nu bir adım daha ön plana çıkarmaktadır. Bu ozanlar ve daha pek çok ozandan etkilenmiştir. Bu etkileşim sonucunda, kendisinden sonra gelen ozanları büyük ölçüde etkilemiş, orijinalitesini ortaya koymuştur. Fakat yine de pek çok ozanın şiirleriyle, Dadaloğlu'nun şiirleri karışmıştır. Aralarındaki uyum ve isim benzerliği gibi sebeplerden dolayı ortaya çıkan bu karışıklık, Türk Halk Edebiyatı açısından büyük bir problem ve çalışma alanı oluşturmıştır. Çalışmamızın ilerleyen kısımlarında da göreceğimiz üzere, Dadaloğlu, bazen kendisine "Dadal", ve bazen de "Veli" isimleriyle mahlas koymaktadır. (PAŞABEYOĞLU, 1968: 14) Dadaloğlu'nun Veli mahlaslı bir şiirini okuyan kişi, bunu Dadaloğlu değil, Veli isminde bir ozan yazmıştır diyebilir. Fakat yapılan araştırmalar sonucunda, Dadaloğlu'nun bu iki isimle de şiirler kaleme aldığı ortaya çıkmıştır.

Dadaloğlu, kendi boyunu temsil eden bir önderdir. Şiirlerinde daha ziyade genel hitap kullanır. Ben yerine biz öznesi çerçevesinde şiirler söyler. Bu ise onun, bencillikten uzak, hakiki bir toplum şairi olduğunun kanıtıdır. (ERGUN, 1936: 1117)

Dadaloğlu'nun şiirleri, Türk Nazım Birimi olan hece ölçüyle ve dördlükler halindedir. 11'li ve 8'li hece ölçüsünü ustaca kullanmıştır. Fakat yine de bazı şiirlerinde hece kaymaları göze çarpıyor olsa da, kayıt altına alanların hatası olma olasılığını göz önünde bulundurmamak gerekir. Aynı şekilde kafiyelerde, az da olsa görülen hafif kusurlar, aynı bağlamda değerlendirilebilir. (TOROS, 1940: 44)

Doğum ve ölüm tarihleri hakkında kesin bilgimiz yoktur. Mezarı, kuvvetle muhtemel Kırşehir ilinin Kaman ilçesindedir.

Halk Edebiyatı Hakkında:

Türk Edebiyatı, genel olarak iki grupta incelenir. Divan edebiyatı ve halk edebiyatı olarak iki tür karşımıza çıkar. Kısaca Divan edebiyatı, yüksek zümre

edebiyatıdır. Saray halkının ve önemli eşrafin edebi zevklerine uygun olarak, sistemli ve oldukça yoğun olarak yazılırlar. Divan edebiyatını, sıradan halk pek anlamaz. Çünkü alanında bilgi birikimine sahip olmak gerekir. Yoğun mana ve ağır bir dili içinde barındıran divan edebiyatı, daha çok aruz vezniyle yazılırlar. (BANARLI, 1979: 854)

Bunun yanı sıra Halk Edebiyatı, bizzat halkın ortaya koyduğu sade bir edebiyat türüdür. Halk içinden çıkan ozanlar, aşıklar ve şairler, halkın diliyle, halka anlatır. Hece ölçüsüyle kaleme alınan şiirler, tertemiz ve oldukça sadedir. Divan edebiyatı kadar yoğun ifadeler barındırmasa da, ifadelerin keskin olmasıyla kendini belli eder. Halkın ürünü olan Halk Edebiyatı, 3 temel başlıkta incelenir:

- 1- Anonim halk Edebiyatı
- 2- Tekke (Tasavvuf) Edebiyatı
- 3- Aşık Edebiyatı

Bu 3 halk edebiyatı türünden, Aşık Edebiyatı, daha çok halk ozanları tarafından geliştirilmiştir. Konumuz açısından kısaca Aşık Edebiyatı, şu şekilde aktarılabilir:

Aşık Edebiyatı Hakkında:

Halk Edebiyatının bir uzantısı olan Aşık Edebiyatı, alanında en çok eserler veren türdür. Bunun sebebi, eski Türk adetlerinden olan saz eşliğinde şiirler söylemenin, Türk geleneği olmasıdır. Aynı zamanda, Aşık Edebiyatını ortaya koyan ozanların, şiirlerinin sonunda isimlerini zikrediyor olması, bu alandaki birikimi artırmış, elimize çok sayıda eserler ulaşmıştır. Aşık Edebiyatının temel özellikleri şu şekildedir:

- 1- Halk ozanları tarafından, daha çok saz eşliğinde söylenen demeçlerden meydana gelir
- 2- Alanında uzman olan bu ozanlar, kendileri gibi yeni ozanlara önderlik eder. Bu sayede bu edebiyat sahasının devamlılığı garanti altına alınmış olur.
- 3- 16. yüzyıl dolaylarında kendini göstermeye başlamıştır.
- 4- Aşık Edebiyatının nazım birimleri dörtlüker halindedir.
- 5- Hece ölçüsü tercih edilir. 7,8 ve 11 hece kalıpları daha çok kullanılmıştır.
- 6- kullanılan dil ve üslup, oldukça sadedir.
- 7- Ozanlar, söyledikleri bu şiirlerin son kısmında, kendi isimlerini veya takma isimlerini kullanmışlardır.

8- Söylenen bu şiirler, bizzat ozanlar tarafından sazlar ile beraber türkü formunda söylenmiştir.

Bunlarla birlikte, Aşık Edebiyatının pek çok özellikleri olmakla beraber, temelde bu 8 özellik, ilgili edebiyat sahasını açıklar niteliktedir. Aşık Edebiyatı, kendi içerisinde, birçok açıdan incelenebilir. Ele aldıkları konu bakımından incelendiği takdirde, nazım biçimleri ortaya çıkar.

Şimdi, büyük Türk Halk Ozanı Dadaloğlu'nun şiirlerinde aşık edebiyatı nazım biçimlerine bakalım:

Dadaloğlu'nun Şiirlerinde Aşık Edebiyatı Nazım Biçimleri:

Aşık edebiyatı nazım biçimleri, temelde 4'e ayrılır. Her bir başlığı ayrı ayrı inceledikten sonra, Dadaloğlu'nun şiirlerinden uygun olanları, ilgili başlık altında ele alıp inceleyeceğiz.

A) KOŞMA:

Halk Edebiyatı nazım biçimlerinden olan koşma, en çok kullanılan ve yazılan bir biçimdir. İslam'dan önceki karşılığı "koşuk" adıyla anılır. Temel özellikleri şöyledir:

1- 11'lik hece vezniyle söylenirler. Altıncı heceden sonra bir durak vardır ve bu duraktan sonra 5 hece daha eklenip 11'e tamamlanır. Bunun yanı sıra, farklı duraklar kullanılan koşmalar da vardır.

2- 4'lükler halinde söylenir. Bu özellik, tüm aşık edebiyatı nazım biçimleri hakkında söz konusudur..

3- 4'lükler çok uzun değildir. 3-5 arasında dörtlükler halinde karşımıza çıkar.

4- Şiiri söyleyen ozan, şiirinin son dörtlüğünde kendi ismini veya takma ismi olan mahlasını kullanır.

5- İşlendiği konular bağlamında 4 ayrı koşma çeşidi vardır:

A1) Güzelleme

Bu koşma türünün temel özelliği, adından da anlaşılacağı üzere herhangi bir şeyin güzel ve iyi yönlerini anlatmaktır. Dadaloğlu'nun bir güzellemesine bakalım:

"Şu yalan dünyaya geldim geleli

*Severim kıratı bir de güzeli
Değip on beşime kendim bileli
Severim kıratı bir de güzeli* ”

*Atın beli ince boynu uzun
Kuru suratlısı elma gözünü
Kızım iplik iplik süt beyazını
Severim kıratı bir de güzeli*

*Atın höyük sağrı kalkan döşlüsü
Kalem kulaklısı çekiç başlısı
Güzelin dal boylu samur saçlısı
Severim kıratı bir de güzeli*

*At koşu tutmalı çıktığın zaman
Yalı kaval gibi yıktığı zaman
At dört kız on beşe yettiği zaman
Severim kıratı bir de güzeli*

*Dadaloğlu hile yoktur işimde
Yiğit olan yiğit görür düşünde
At dördünde güzel on beş yaşında*

Severim kıratı bir de güzeli" (DADALOĞLU, 1997: 92)

Görüldüğü üzere Dadaloğlu, bu şiirinde kıratını ve sevdiği kişiyi yani güzeli övmektedir. Koşmanın temel özelliklerinden 11'lik hece ölçüsüyle, 6. heceye koyulan bir durak ile söylenmiştir. Son kıtada ismini söylemiş ve toplamda 5 kıta ile şiirini bitirmiştir.

A2) Koçaklama:

Yiğitlik, mertlik, cengaverlik, fütüvvet, harp ve dövüşme gibi konuların işlendiği bir koşma türüdür. Bu türün en önemli ozanı, şüphesiz, Dadaloğlu'dur. Şimdi,

Dadaloğlu'nun bir koçaklamasına bakalım. Bu şiir, aynı zamanda Dadaloğlu'nun en meşhur şiiridir:

*"Kalktı göç eyledi Avşar elleri
Ağır ağır giden eller bizimdir
Arap atlar yakın eyler ırağı
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir*

*Birgün birimizi beşe sayarlar
Demir donla miğfer külâh giyerler
Kavgayı görünce figan kurarlar
Eli mızraklı ağalar bizimdir*

*Belimizde kılıcımız kirmani
Taşı deler mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir*

*Dadaloğlu'm yarın kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koç yiğitler yere serilir*

Ölen ölür kalan sağılar bizimdir" (DADALOĞLU, 1997: 15)

Alıntıladığımız şiirde de görüleceği üzere, koşmanın tüm özellikleri mevcuttur. Konusu bakımından yiğitlik ve savaş ön plandadır. Dolayısıyla bu şiir için, koşmanın koçaklama türüdür diyebiliriz. Şimdi de koşmanın diğer türüne bakalım:

A3) Taşlama:

Koşmanın bir diğer türü olan taşlamanın temel konusu, birer eleştiri şiirleri olmasıdır. Birtakım kusur ve yanlışları, hicivsel bir dille ortaya koyan, halkın anlatamadıklarını anlatan ve bazen hakaretler barındıran bir koşma türüdür. Dadaloğlu bu türü şiirlerinde sıkça kullanmıştır. Bir şiirini örnek olarak vermek gerekirse:

Yedi iklim dört köşeyi dolandım

*Meğer dünya her tarafta bir imiş
ben dünyayı Al'Osman'ın sanırdım
Meğer dünya dört sultanlık yer imiş*

*İrili ufaklı insan piç oldu
Onlar doğdu geçinmesi güç oldu
Altı arap atlı şahbaz nic'oldu
Mamur sandım yalan dünya çürümüş*

*Okuttuğun tutmaz oldu alimler
Kalktı da kitaplar arttı zulümler
Terlemeden mal kazanan zalimler
Can verirken soluması zor imiş*

*Dadaloğlu'm der ki sözüm vasiyet
Benim sözüm dinleyene nasihat
Besmelesiz kazanılmış piç evlat*

O da dünyasına ziyankar imiş" (DADALOĞLU, 1997: 56)

Görüldüğü üzere bu şiirde alim ve evlat gibi şahıslar eleştirilmiştir. Yapılmaması gereken şeyleri yapan, eksik ve hatalı yapan veya gereksiz işlerle meşgul olan kişiler, taşlamanın hedefi haline gelebilir. Dadaloğlu'nun bu meşhur taşlamasında pek çok konuya eleştirel bir yaklaşım getirdiği gözlemlenmiştir. Aşık Edebiyatı Nazım Biçimlerinden olan koşmanın temel özelliklerine birebir uyması sebebiyle bu esere taşlama diyebiliriz. Şimdi de son koşma çeşidine bakalım:

A4) Ağıt:

Vefat etmiş bir kişinin ardından söylenen manzum eserlerdir. O kişinin iyi taraflarını ortaya koyan ve o kişinin ölümüyle meydana gelen acı ve kederi dile getiren oldukça duygusal koşma türüdür. Ağıt, İslam'dan önce var olan Türk Edebiyatında "sagu" kavramıyla ifade edilen duygusal şiirlerdir. Türklerin İslamiyeti kabul etmesiyle

beraber, ağıt kavramıyla ifade edilmektedir. Dadaloğlu'nun pek çok ağıdı vardır. Bunlardan bir tanesini inceleyelim:

"Can evimden vurdu felek neyleyim
Ben ağlarım çelik teller iniler
Ben almadım toprak aldı koynuna
Yarım diyen bülbül diller iniler

Doya doya mah cemalin görmedim
Saçlarını çözüp çözüp örmedim
Bir gececik sefasını sürmedim
Sarmadığım ince beller iniler

Kara olur bu diyarın yoncası
Görülmemiş bu dünyada buncası
Açılmadan kopup düştü goncası
Bahar ağlar açan güller iniler

Gider oldum Avşar ili yoluna
Bakmam gayrı bu diyarın gülüne
Karaları taksın çapar koluna
Yağız atlı nice kullar iniler

Varayım da mezarına varayım
Başucunda el kavuşup durayım
Bıktın mıydı benden deyip sorayım
Mezarına giden yollar iniler

Yürü bre Dadaloğlu'm yürü git
Dertli dertli Çukurova yolun tut
Bunda suçum varsa Hakk'a tövbe et

De ki gayrı bizim iller iniler" (DADALOĞLU, 1997: 116)

Görüldüğü üzere, Dadaloğlu, derin bir acıyla bir ölümü dile getirmektedir. Ağıtlar, her ne kadar ölen kişiler arkasından söylense de, bazen kişinin psikolojik olarak içinde öldürdüğü bazı şeyler üzerine de söylenebilir. Bu şiirde Dadaloğlu'nun umudu ve hayalleri ölmüştür. Aynı zamanda sevdiği kadın ölmüştür. Her iki ölüme de seslenen Dadaloğlu, bu şiiriyle bizlere ağıtın en güzel örneklerinden birini sunmuştur. Ağıt ile beraber, koşma türünü bitirmiş bulunmaktayız. Şimdi, Aşık Edebiyatı Nazım Biçimlerinden olan bir diğer başlığa göz atalım:

B) SEMAİ:

Semailer, koşmalarla hemen hemen aynı özellikleri gösterirler. Koşmalar kadar çok örneği olmasa da, semailer de Türk Edebiyatında çokça karşımıza çıkmaktadır. Temel özellikleri ise şu şekildedir:

- 1- Koşmaların aksine, 8'li hece ölçüsüyle kaleme alınan şiirlerdir.
- 2- Daha kıvrak, daha ritmik ve daha akıcıdır.
- 3- Kendine has özel bir tını ile söylenen hareketli türkülere güfte olmuşlardır.
- 4- Genel olarak aşık edebiyatı, hece vezniyle yazılırken, semailer bazen aruz vezniyle yazılırlar.
- 5- Kıtaya yani dördlük sayısı en az 3, en fazla 5'tir.
- 6- Koşmalarla aynı konular üzerine yazılırlar.

Yine son kıtada, ozan kendi ismini zikreder.

Semailerin çeşitleri yoktur. Bu bağlamda, Dadaloğlu'nun bir semaisini inceleyeceğiz:

"Çıkarım Bozok dağına

Avşar ili görünür mü

Allah bir de işi iki

Gitti amma gelinir mi

Yücelerde olur geyik

Yol bekliyor gözü büyük

Benim yârım allar giyik

Nazlı nazlı salınır mı

*Sehil kuşu Rum'a uçtu
Eğlenmenin vakti geçti
Yaylalar aklıma düştü
Coştu gönül durulur mu*

*Dadal'im der ki zatımız
Artar ün ve firkatımız
Yaylaya dönse atımız*

Hasret olan yorulur mu" (DADALOĞLU, 1997: 76)

Semailerin belki de en güzel örneklerinden biri olan Dadaloğlu'na ait bu eser, 8'lik hece vezniyle yazılmıştır. Kıta sayısı, işlediği konu ve diğer özellikleri ile bu şiir bir semai çeşididir. Şimdi de, Aşık Edebiyatı Nazım Biçimlerinden olan bir diğer başlığa bakalım:

C) VARSAĞI:

Varsağların temeli, Türkiye'nin Güney kesiminde yaşamış olan Varsak ozanlarına dayanır. Varsak ozanları, varsağı adındaki manzum eserleri söylemiş ve geliştirmiştir. Ardından Türkiye'nin her yerinden ozanlar, varsağılara örnekler vermiş, ve bu edebiyat türünün gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. Varsağların temel özellikleri ise şu şekildedir:

- 1- Genellikle 8'lik hece hece vezniyle yazılmışlardır. Bununla beraber, 11'lik hece vezniyle yazılmış olan varsağılar da mevcuttur.
- 2- Söyleniş bakımından semailere benzese de, semailerden çok daha farklı bir tını ile söylenirler.
- 3- Varsağların en belirgin özelliği, içeriğinde geçen ünlemlerdir. "hey!, bre, behey, ey gidi" gibi halk ağzında çokça kullanılan hitap kelimeleri ile şiire mertlik ve cesaret katar.
- 4- Aşık Edebiyatının en az kullanılan türüdür.
- 5- Diğer türler gibi kıta sayısı 3 ile 5 arasındadır.
- 6- Ozan, şiirinin son kısmında ismini veya takma adı olan mahlasını söyler.

Varsağların genel olarak özellikleri bu şekildedir. Alt türleri yoktur. Dolayısıyla Dadaloğlu'nun bir varsağı şiirini inceleyeceğiz:

"Yürü bre Hemite'nin kalesi

Dört bir yanın gülbenk oldu ün oldu

Göğsümüzün göz göz oldu yarası

Arap atın koç yiğidin gün oldu" (DADALOĞLU, 1997: 81)

Şiirin alıntıladığımız kısmında, "bre" kelimesi göze çarpmaktadır. Bu, varsağların en temel özelliğidir. Her ne kadar varsağlar genellikle 8 hece ile yazılsa da, 11 hecelik varsağların da var olduğundan bahsetmiştik. Bu varsağı 11 hece ile yazılmıştır. Dadaloğlu'nun en meşhur ve bilinen varsağıdır. Toplamda 5 kıta olan bu şiirin yalnızca ilk kıtasını vermekle yetineceğiz. Şimdi de Aşık Edebiyatı Nazım Biçimlerinin son türüne bakalım:

D) DESTAN:

Destanlar, Türk Halk Edebiyatının en uzun soluklu ürünleridir. Uzun uzun, bir hadisenin oluş sürecini anlatırlar. Dadaloğlu, şiirlerinde pek çok destan örneği vermiştir.

Destanların temel özellikleri şu şekildedir:

- 1- Diğer türlere göre daha uzundurlar. Ozanlar tarafından oldukça sık bir şekilde kullanılmıştır.
- 2- Hece vezniyle yazılırlar. 8 veya 11 hecenin her ikisi de tercih edilebilir.
- 3- Herhangi bir olay anlatılabilir. Konusu bakımından sınır yoktur.
- 4- Daha çok şahısların hayat hikayelerinden hareketle yazılırlar

Destanlar temelde bu 4 özelliktedir. Destanların 8 farklı türü bulunmaktadır. Her birini ayrı ayrı inceleyip, Dadaloğlu'nun şiirlerinden örnekler vereceğiz:

D1) Savaş Destanları:

Herhangi bir savaşı, vuruşmayı veya küçük çaplı çatışmaları uzun uzadıya anlatan şiirlerdir. Konusu savaştır fakat bu bazen bir kavga da olabilir. Dadaloğlu'nun bir şiirinde, savaş destanını inceleyelim:

"Bir vuruşta düşmanların ikiye

Yarın aslanlarım derdi Apalak

Serden geçin yaraları yarayla

Sarın aslanlarım derdi Apalak

*Halep'in Antep'in soyun keserim
Cehd edersem Elbistan'ı basarım
Bağdat kapısına kilit asarım
Varın aslanlarım derdi Apalak*

*Hersinen mi geldin hey beyin oğlu
Zennettin Hasan'in kolları bağlı
On beş oğlun vardı başları tuğlu
Yürün aslanlarım derdi Apalak*

*Ordu geldi karşımıza düzüldü
Alnımıza kara yazı yazıldı
Yekbıyık vuruldu ordu bozuldu
Kırın aslanlarım derdi Apalak*

*Dadaloğlu'm söylemezdin hileyi
Alişanlı beyi buldu belayı
Vurup da düşürdü Halit Köle'yi*

Vurun aslanlarım derdi Apalak" (DADALOĞLU, 1997: 48-49)

D2) Doğal Afetlerle İlgili Destanlar:

Meydana gelen herhangi bir doğal afetin ardından, duygusal bir ağırlıkla yazılan destanlardır. Örneğin sonuçları ağır bir deprem, başlığımızın konusu olabilir. Bu örnek ışığında, Dadaloğlu'nun bir şiirinden hareketle, doğal afetlerle ilgili yazılmış olan bir destanı inceleyelim:

*"İlgıt ılgıt bir yel esti Urum'dan
Duydum perişandır hali Avşar'ın
Gam, kasavet kalkmaz oldu serimden
Döndü gurbet ile yolu Avşar'ın*

*Gitti geldi baharları yazları
Ağlattılar şahinleri bazları
İskân oldu gelinleri kızları
Duydum Kars'a gitmiş gülü Avşar'ın*

*Bize haram oldu Çukurovalar
Şahin uçtu ıssız kaldı yuvalar
Türkmen kızı katarlamış mayalar
Bozuldu katari teli Avşar'ın*

*Avşar dediğin de bir büyük oba
Çağırsam Beyleri etmiyor töbe
Alçuha üstüne boz beden aba
Giyinen Beyleri dolu Avşar'ın*

*Dadaloğlu'm bu iş bize güç oldu
Osmanlı'dan altınımız tunç oldu
Gözü kanlı Şahbazların nic'oldu*

Ermedi çakmağa eli Avşar'ın" (DADALOĞLU, 1997: 19)

D3) Eşkıya Destanları:

Toplumun kabadayıları olan eşkıyaların daha çok iyi ve yiğit taraflarını anlatan, eşkıyaları öven şiirlerdir. Dadaloğlu'nun, meşhur bir eşkıya olan Küçük Ali Oğlu için yazdığı bir eşkıya destanının son kıtasına bakalım:

*"Aşık Dadal varsın ünün söylesin
Haleb'in paşası sofrasını dürsün
Beylan'ın beyleri pekmezin satsın*

Tuğlar sana layık Küçük Ali Oğlu" (DADALOĞLU, 1997: 30)

D4) Mizahi Destanlar:

Herhangi bir olayı, komik ve eğlenceli bir dille anlatan halk şiirleridir. Dadaloğlu'nun en az eser verdiği konu başlığıdır. Bu başlığın en önemli özelliği, dalga geçmek ve alaycı bir üslupla aktarım yapmaktır. Dadaloğlu'nun, yiğitlikle dalga geçtiği bir mizahi destanının ilk kıtasına bakalım:

"Yara yara bir kavgaya girmedik

Sağa sola kılıçları çalmadık

At üstünde döğüşerek ölmedik

Ok değmeden gözlerimiz kör oldu" (DADALOĞLU, 1997: 52)

D5) Toplumsal Eleştiri Destanları:

Bir kişinin veya bir zümrenin değil, toplumun genelinin eleştirildiği destanlardır. Toplumsal bir kavram veya herhangi bir sosyolojik olgu, şair tarafından iğnelenir. Dadaloğlu bu türü şiirlerinde sıkça kullanmıştır. Bir şiirinin ilgili kıtasına bakalım:

"Arabistan atlarına binerdik

Al kaputu ak kendire atardık

Her birimiz bir orduya yeterdik

Alışkan tüfektir bizim zorumuz" (DADALOĞLU, 1997: 77)

D6) Atasözü Destanları:

Bu tarzda yazılmış olan destanların temel özelliği, içerisinde atasözlerinin geçmesidir. Bu sayede halka çok daha açık ve anlaşılır öğütler verilmiş olur. Atasözleri, şiirinin hece ölçüsüne uygun düşecek şekilde aktarılır ve çok daha hoş bir ahenk elde edilmiş olur. Dadaloğlu'nun bir şiirinde, atasözü destanına örnek teşkil edecek bir kıtaya bakalım:

"Yüksek kayalarda şahin olamaz

Kısırdır katırlar kulun kunlamaz

Bazı hocalar da çalgı dinlemez

Nedir kuru ağaç, bize din gerek" (DADALOĞLU, 1997: 90)

D7) Hayvan Destanları:

Metin içerisinde hayvanlardan örnekler veren, hayvan isimlerinin sıkça kullanıldığı bir destan türüdür. Bazen insanlar hayvanlara benzetilir ve bazen de hayvanlar insanlara benzetilebilir. Hayvanların özellikleri vurgulanır ve insanla mukayese edilir. Dadaloğlu'nun bir şiirinde hayvan destanlarına bakalım:

"Kuş kemiğinden saraylar yaptırdım

Şahinime gökte turna kaptırdım

Gökteki kartala çanlar taktırdım

Kalmadı muradım, der Ali Oğlu" (DADALOĞLU, 1997: 36)

D8) Yaş Destanları:

Son olarak yaş destanlarında, bir insanın, hayat hikayesi, detaya inmeden anlatılır. Bu anlatı, insanın doğumuyla başlar. Dikkat çekici yaş aralıkları vurgulanır ve insanın ölümüyle son bulur. Dadaloğlu'nun şiirlerinde çok az sayıda yer alan yaş destanlarının bir örneğine bakalım:

"Bir yiğit de anasından doğunca

Kur'ağaçta bir dal bitmiş gib'olur

Yaşı varıp on beşine değince

Yükünü kumaştan tutmuş gib'olur" (DADALOĞLU, 1997: 55)

Bununla birlikte, Dadaloğlu'nun şiirlerinde tüm nazım biçimlerini görmüş olduk.

Sonuç:

Dadaloğlu, Türk Halk Edebiyatının en önemli ozanlarından birisidir. Aşık Edebiyatının gelişmesine katkı sağlamış, kendine özgü ve orijinal bir şairdir. Şiirlerinde öne çıkan konu başlığı kahramanlıktır. Bununla birlikte, güzeli, iyiyi, doğruyu ve cesareti öven şiirler yazmıştır. Haksızlığa ve zulme karşı çıkmış, tüm zalimleri kim olursa olsun eleştirmiştir. Bu gözü pek, cesur ve adalet adamı şairimizin, tam olarak doğum ve ölüm tarihleri bilinmemektedir.

Şiirlerinde anlattıklarından yaptığımız çıkarımlara dayanarak 18. yüzyılın sonunda doğmuş; 19. yüzyılın ortalarında vefat etmiştir. Kayseri ilinde dünyaya gelen Dadaloğlu, Türk halkının yetiştirdiği samimi ve cesur ozanlardandır. Bugünkü Türkiye coğrafyasına göç eden Türklerin atası olan Oğuzların soyundan gelmektedir. Oğuzların

Avşar boyuna mensuptur. Orta Anadolu bölgesinde yaşamış, son olarak Kırşehir'de vefat etmiştir. Mezarı, Kırşehir ilinin Kaman ilçesindedir.

Dadaloğlu, Aşık Edebiyatı türünün en eşsiz örneklerini vermiştir. Yaklaşık 100'den fazla şiiri elimize ulaşmıştır. Bu şiirlerin içerisinde, Aşık Edebiyatı Nazım Biçimlerinin tamamına rastlamak mümkündür.

Aşık Edebiyatı nazım biçimleri, 4 ana başlık altında incelenir. Kendi içlerinde de başlıklara ayrılan bu temel 4 biçim, koşma, semai, varsağı ve destandır. Koşma, kendi içerisinde güzelleme, koçaklama, taşlama ve ağıt olmak üzere 4 kısımda incelenir. Semai ve varsağının alt başlıkları yoktur. Destan ise 8 alt başlıkta incelenir. Bunlar savaş destanları, doğal afetlerle ilgili destanlar, eşkıya destanları, mizahi destanlar, toplumsal eleştiri destanları, atasözü destanları, hayvan destanları ve yaş destanlarıdır.

Çalışmamızın giriş kısmında kapsamlı bir özet sunulmuştur. Hemen ardından, Dadaloğlu'nun hayatı, kişiliği ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Ardından, Halk Edebiyatı ve Aşık Edebiyatı kavramları açıklanmış ve Aşık Edebiyatı Nazım Biçimlerine geçilmiştir. Her bir nazım biçimi tek tek ele alınmıştır. Dadaloğlu'nun şiirlerinden hareketle her bir nazım biçimi açıklanmış, gerek görüldüğü yerlerde, verilen şiirin açıklaması yapılmıştır.

Gayret bizden, tevfik Allah'tan.

Kaynakça:

- 1- AHMED Cevdet Paşa (1980), Ma'rûzât (Yayına hazırlayan: Yusuf Halaçoğlu), İstanbul.
- 2- BANARLI Nihad Sâmî (1979), Resimli Türk Edebiyatı Târîhi, 2. Cilt , İstanbul.
- 3- DADALOĞLU (1997), Bütün Şiirleri, Gözlem Yayınları, İstanbul .
- 4- ERGUN Sadeddin Nüzhet (1936), Türk Şairleri, 3. Cilt, İstanbul .
- 5- IŞIK Mahmut (1963), Afşarlar Tarihi-Yetiştirdiği Şahıslar-Folkloru, Ankara.
- 6- KÖPRÜLÜ Mehmet Fuad (1962), Türk Sazşâirleri, Ankara .
- 7- OKAY Haşim Nezihî (1959), Dadaloğlu: Hayatı ve Deyişleri, Ankara .
- 8- PAŞABEYOĞLU Mehmet (1968), Avşar Elimiz ve Dadaloğlu, Kayseri .
- 9- TOROS Taha (1940), Dadaloğlu: 19. Asır Çukurova Sazşairi, Adana .
- 10- Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, (1993), Dadaloğlu maddesi, cilt 8, İstanbul.

- 11- Wafaa Jabbar SALMAN, L (2024). Study of Advice and Counsel in the Poetry of Cahit Külebi. Lark, 16(3 /Pt1), 660-650. <https://doi.org/10.31185/lark.3570>

مجلة لارك للفلسفة واللسانيات والعلوم الاجتماعية